

СТАНОВЛЕННЯ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Стафійчук К. В.

*аспірантка кафедри адміністративного та фінансового права
юридичного факультету*

*Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

В Україні інститут касаційного перегляду у сучасному розумінні у цивільному судочинстві був впроваджений лише у 2001 році, коли було прийнято Закон України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України». До цього моменту діяло так зване «наглядове провадження». Проте в адміністративному судочинстві касаційне провадження було передбачено із самого початку створення адміністративної юстиції в Україні, адже КАС України набув чинності 1 вересня 2005 року, в якому вже було передбачено главу 2 розділу IV під назвою «касаційне провадження» (у редакції кодексу, чинного на той час). Тоді КАС України визначав, що судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Вищий адміністративний суд України, який мав повноваження розглядати справи до 15 грудня 2017 року, хоча й досі не є ліквідованим як орган держави.

З набранням чинності КАС України 1 вересня 2005 р. Закон України «Про судоустрій України» передбачив створення Вищого адміністративного суду України як вищого судового органу спеціалізованих судів щодо розгляду в касаційному порядку справ адміністративної юрисдикції (ст. 38 Закону). Водночас ст. 47 вищевказаного Закону передбачала створення Верховного Суду України як найвищого судового органу у системі судів загальної юрисдикції. До його повноважень також було віднесено перегляд справ у касаційному порядку у випадках, встановлених законом. КАС України у первинній своїй редакції зокрема містив положення по можливості перегляду судових рішень за винятковими обставинами, що було різновидом касаційного оскарження. Така ситуація призвела до існування у законодавстві України так званої «подвійної касації» для обраної категорії справ, що фактично унеможливило звернення до найвищої судової інстанції у більшості випадків.

Як зазначає В.В. Сердюк «Верховний Суд України у процесуальному контексті є судом касаційної, повторної касаційної, виняткової, виключної інстанції». Це виключало процесуального статусу суду як касаційної інстанції у «чистому вигляді» [1, с. 405].

Отже, на той час склалась чотирьох ланкова судова система, яка не сприяла оперативному прийняттю рішень, а також була складною і

незбалансованою. Відповідь на це питання дав у 2010 році Конституційний Суд України, вказавши, що правомірним може бути лише одноразове касаційне оскарження та перегляд рішень судів. А статус Верховного Суду України в системі судів загальної юрисдикції не передбачав наділення його законодавцем повноваженнями касаційної інстанції щодо рішень вищих спеціалізованих судів. Таке рішення стало підставою для прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07 липня 2010 р., яким суттєво було змінено правовий статус Верховного Суду України. Так, Верховний Суд України був позбавлений перегляду рішень у касаційному порядку, проте за ним було закріплено перегляд справ з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних правовідносинах. Допуск справи до провадження у Верховному Суді України здійснювався самим Вищим адміністративним судом України, який таким чином визнавав неоднакове ним застосування норм права. Така ситуація була усунута Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд» [2] від 12.02.2015 р., яким було передбачено, що питання допуску справ до Верховного Суду України вирішуватиметься суддею-доповідачем цього суду.

Але й вищеназаний Закон не вирішив проблемні питання судоустрою України та касаційного провадження зокрема. Вкотре постало питання зміцнення повноважень Верховного Суду України та ліквідація складної конструкції судової системи. Так, у 2010 та 2013 роках Венеціанська комісія у своїх висновках № 588/2010 та № 722/2013 висловлювала сумніви щодо доцільності існування в Україні чотирирівневої судової системи, попереджала про можливість численних та складних юрисдикційних суперечностей. Також наголошувалось, що трирівнева система простіша, зрозуміліша і доступніша для громадян, а також дає й інші переваги: скасування юрисдикційних конфліктів, можливість збалансування суддівської навантаження [3]. Досвід функціонування окремих вищих спеціалізованих засвідчив, що у такій моделі неможливо забезпечити єдність судової практики. Верховний Суд України був фактично позбавлений впливу на забезпечення єдності судової практики, а також будь-якого впливу на касаційний перегляд судових рішень.

Чергова судова реформа відбулася в Україні 2 червня 2016 р. із ухваленням Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», а також нової редакції Закону України № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», які набрали чинності з 30 вересня 2016 р.

Основною новелою зазначеного Закону є еволюційний перехід до триланкової судової системи в Україні. Відтепер систему судоустрою України складають місцеві суди, апеляційні суди та Верховний Суд,

який є найвищим судом у системі судоустрою і водночас судом касаційної інстанції. Також Законом передбачено, що для розгляду окремих категорій справ в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди, які діють як суди першої інстанції з розгляду окремих категорій справ. До них віднесено: Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд. Тобто існуючі до того моменту вищі спеціалізовані суди переставали здійснювати функції касаційного провадження, а передавались не Верховному Суду України, а новому органу – Верховному Суду.

Верховний Суд з метою забезпечення сталості та єдності судової практики уповноважено здійснювати правосуддя як суд касаційної інстанції, а у визначених випадках, – як суд першої або апеляційної інстанції, забезпечувати аналіз та узагальнення судової практики, забезпечення однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій та інші повноваження (ст. 36 Закону).

Із створенням нового Верховного Суду в Україні виникло питання щодо ліквідації Верховного Суду України. Адже й досі цей суд залишається в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань із позначкою «в стані припинення з 21.06.2018 р.». З цього приводу свою оцінку дав Конституційний Суд України у рішенні від 18 лютого 2020 року у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень пунктів 4, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402–VIII, зокрема Суд зазначив, що немає відмінностей між юридичним статусом судді Верховного Суду України та судді Верховного Суду. А перейменування закріпленого в Конституції України органу – Верховного Суду України – не може відбуватися без переведення суддів Верховного Суду України на посади суддів Верховного Суду, оскільки немає відмінностей між юридичним статусом судді Верховного Суду України та судді Верховного Суду, а вилучення слова «України» – власної назви держави – зі словесної конструкції «Верховний Суд України» не може бути підставою для звільнення всіх суддів Верховного Суду України або їх переведення до іншого суду, тим більше суду нижчої інстанції.

У той же час проблема із ліквідацією виникла не лише щодо Верховного Суду України, а й вищих спеціалізованих судів. Так, згідно з даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань досі у стані припинення з 20.12.2017 р. перебуває й Вищий адміністративний суд України.

Попри те, що Верховний Суд України та Вищий адміністративний суд України перебувають у стані припинення, але процесуальних функцій з 15 грудня 2017 року вони вже не здійснюють. Адже Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 р. було затверджено нову редакцію трьох процесуальних кодексів. Повноваження касаційного перегляду судових рішень також було повністю покладено на Верховний Суд.

Отже, створення Верховного Суду у 2017 році, а також суттєве оновлення процесуальних кодексів зумовлює подальші наукові дослідження та пошуки щодо особливостей та порядку касаційного провадження. Важливе значення інститут касаційного перегляду займає і в адміністративному судочинстві, що здійснюється з метою захисту прав, свобод та законних інтересів у публічно-правових відносинах.

Література:

1. Сердюк В.В. Проблемні питання касаційного провадження у Верховному Суді України. Університетські наукові записки. 2007. № 4. С. 405.
2. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text>
3. Перехід за правилами. Інтерв'ю Голови Верховного Суду України Ярослава Романюка Тижневик «Юридична практика». № 30-31 (866-867) – 12.08.2014. URL: https://zib.com.ua/ua/print/97151-perehid_za_pravilami_intervyu_golovi_verhovnogo_sudu_ukraini.html